

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

XXIII. nedelja po Binkoštih.

Deklica ni mrtva, nego spi.
(Matej 9.)

Tu leži dete na mrtvaškem odru. — A saj to mrtvaški oder ni, to je grmada žarnobojnih, duhtečih cvetlic. Sredi med njimi sanja v sladkem snu ta edinorojenec, ta edinorojenka: ker kakor bi počival in počivala od svojih dnevnih iger se ti zdi. Po tem okrepčalnem spanju se dvigne — taka misel se ti vsiljuje — za nekaj ur to ljubo dete s svojega mirovišča starišem v ponovljeno veselje.

A to ni sen — to je smrt in nepričakovana nesreča je s to detečjo smrtjo stopila v hišo. Bele žene studena roka je znala poseči tudi tu sem v ta rodovinski mir in je to pot vgonobila tej hiši ves njen up. Nedolžnostno dete, ki tukaj leži, je ta za svet vselej zamrl hišni up.

Žalostna podoba, kaj ne, naj bi bila ta smrtna podoba? — A, dragi, v resnici ni to žalosti slika; to je bolj slika veselja. Ta mladi mrlič tu vender le ni mrtev; nego spi. — Gospodnja beseda: „Deklica ni mrtva, nego spi —“ (Mat. 9, 24) ta Gospodnji izrek je vsem nam vtolažljiv glas ob tem vam popisovanem mrtvaškem odru. — Živenja, večnega življenja up nam je prikrit tu v smrtni lupini; pogled na to mrtvaško postelj nam je onostranega veličastva sijajni svit, kjer ta mladi umrli gleda v svoji nedolžnosti že ta trenutek od obličja do obličja svojega Boga. Kako vesel, kako srečen!

Dragi! Ob mrtvaškem odru današnje evangelijske deklice premislimo sebi v prid

veselo in srečno življenje nedolžnega na svetu in še veseleji njegov prehod z zemlje v sv. nebo.

*

Mila prikazen je dete materi v naročju. Nekokoli se je izprehajal divni Rafael po prosti naravi svoje solnčne domovine. V misli vtopljenega ga je zdramila mati z detetoma ob poti. Sedela je pred hramom. Manje dete je skrbno čuvala, večje pa je skakljaje igralo krog nje. Rafaelov življenjepisec pripoveduje, kako je prav ta dan v svojem duhu iskal nebeški materi vzora. Že toliko je bil naslikal Marij, da bi mu vga-jala le kaka popolno nova prikazen. Prav prijazno naključje, je Rafael sodil: to manje dete, umetniško dopolnjeno, bo Jezusova; ta mlada mati Marijina in večje dete Ivana Krstitelja podoba. Ni pa bilo Rafaelu tukaj druge podstave za sliko, nego sodovo dno, ki je ležalo pred hramom. Na to sodovo dno je iz teh zemeljskih podob posnel z živimi potezami božje Matere ter ljubomilega deteta Jezusa in malega Ivana slike. — Nebeška ljubezen je posijala iz tega Rafaelovega Marijinega obraza; žarna nedolžnost pa posebno še iz teh velikih oči ter tega zaupljivega Jezusovega obličja. — Če bi katerega vas sreča življenja pripeljala kedaj v Firence, gledal boš tam v veliki zbirki „Palazzo Pitti“ to Rafaelovo, Marijino in Jezusovo ter Ivanovo sliko radi sodovega dna izvršeno v zaokrogljeni obliki. Nabralo se vas bo vsak čas takoj veliko število ljubiteljev umetnije krog tega umotvora: saj

stojite to trenutje pred podobo izmed najlepših, kar jih svet pozna. Po stolu, na katerem sedi v sliki Mati božja, se zove to Rafaelovo delo „Madonna della Sedia — Mati božja na stolu.“

V tej podobi morda največjega umetnika vseh časov gledaš, dragi, v dovršeni sliki sosebnost še Jezusovo nedolžnost.

A neki odsvit te Jezusove nebeške čednosti pa ti glasno govori tudi iz vsacega, katerega si bodi detčjega obraza, ki je srečuješ na svojih potih na okrog. Ko igrajo ti mali zemski bivalci tam na trati svoje igre brez pomena ter letajo krog brez namena; neredkokrat malo osnaženi in včasih v slabih odelih — eno ti vendar sije vselej in ti odsvita iz vsacega teh svežih obrazov. Dragocenosti tega božjega leska ti ne nadomestuje niti zlato iz kraljeve dvorane. To je teh detet tista otročja nedolžnost, ki je z dragim kamenjem ni v stanu kupiti. To je čisto samosvoja posest; to je ono nepojasнено nekaj, kar nam nedolžno dete dela za tako sveto prikazen. To je ono, kar je samega božjega učenika napotilo, da je zaklical v svojem usodnem grozilu: „Kedor pa pohujša katerega teh malih, ki verujo v me, temu bi bilo bolje, da se mu obesí mlinsk kamen na vrat in bi se potopil v globočino morja.“ (Mat. 18, 6.)

Srečno ter veselo je nedolžnega življenje v prvih letih na zemlji.

Dete potem odraste in pride v mladostna leta. Veliko se v tej dobi mora truditi ta, ki se je podal na tako hasnovito kakor trdo torišče učenškega poklica v šolah. — In koliko vsakemu mlademu človeku, naj si bo katerega koli poklica, nezgod preti v življenju. Tebe, dragi, morda revščina tare; tebe vznemirja slabeje zdravje; tebi so oboleli tvoji dobrotniki, tebi pa so zamrli tvoji dragi stariši veliko prezgodaj. Kedo sedaj zate poskrbi? Vsako tvojih posestev na svetu — kakor uvidaš, dragi — se zelo mame in nestanovitno se vsako mora imenovati. Toda eno je, kar ostane: to je tvoja čednost; tvoja nedolžnost, če si jo vselej neomadežano znal ohraniti v hrabrem bojevanju. Ona je vsa tvoja dika in tvoj ščit. — In ko bi se podiral svet, stopiti bi smel

svojo nedolžnostjo sredi med ta razdor in brez vsega strahu si lahko, da bi se ti vkrivil le las. — Ne zemeljska, nebesna prikazen sta torej mladenič, mladenka v svoje neomedežane duše nedolžnostnem svitu. Saj je namreč tak mladi zemljan jasni odsvit onega, ki je iz nebes poslan rasel tu med nam kakor v starosti, tako v modrosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh. (Luk. 2, 52.)

In če je vesel in srečen potovalec v prvih nedolžnostnih letih tu na svojem hodu skozi razburjeni svet; koliko srečnejši bo še le oni imenovati, ki je v hudem naporu življenja vseskozi in dolgo vrsto let, morebiti do najpozneje starosti neomadežano ohranil svoje srce. In toliko srečnejši je morebiti še takrat, kadar tega sam ne ve, da je srečen. — Prišli so morda nadenj kedaj pokriti prijatelji: med na jeziku noseči a pelin v srcu — toda niso ga ganili s čednostnega pota. Približali so se mu morda tudi kruti nasprotniki, osorni v svojem močnem navalu; toda svoje stanovske dolžnosti z eno roko opravljajoč je meč dvigal zoper njihove izkušnje v drugi in sicer tako odločno, da niso upali se povrniti.

In ko po svojem nam nerazumljivem sklepu pošlje življenja in smrti gospodar do tako čisto živečega bivalca na zemlji svojo služkinjo: belo smrt — kaj mu nedolžnemu to mar? Ta poslanka mu je le mila zaročnica in ga pripravljenega na to pot dobi tudi takrat, kadar bi bila došla s cela nepričakovana.

* * *

Star mora; mlad more! — Pa če je zapustil ta svet kedo tudi celo mlad — „končal je zgodaj; a je izpolnil veliko let.“ (Modr. 4, 13.)

Star ali mlad — po neoporečenem življenju došla s tega na oni svet, srečna sta, neizmerno srečna in vesela tam oba.

Deklica v današnjem sv. evangeliju ni mrtva, nego spi. Nedolžni zemljan — ako pram je preminul za ta svet — sploh ni umrl; le prebudil se je tam unstran groba in tu pri Bogu v sv. nebesih večno živi. Amen.

Gospodova slika v Nazaretu.

Mnogo in premnogo knjig je pisanih o »Sveti deželi,« obširnih in učenih, ali v nobeni nisem našel, kar stoji v »Horof, Reise nach Palästina« — prevod iz ruščine — o sliki Zveličarjevi. Radi zanimivosti naj slede tu besede pravoslavnega božjepotnika.

Na najviši točki v Nazaretu stoji katoliška kapela . . . Največjo pozornost vzbuja altarska slika, predstavljajoča lice Gospodovo v naravni veličini. Je presnetek slike Kristove, ki ni storjena s človeškimi rokami, ter ima podpis: Vera imago Salvatoris Domini nostri Jesu Christi ad regem Abgazim. — Po nazaretskem izročilu je slika presnetek one podobe, katero je apostol Tadej podaril kralju Abgarju v Edesi. Povest, ki jo imamo o tej Zveličarjevi podobi, na čudni način ohranjeni, je priznana kakor verjetna. Na 6. in 7. cerkvenem zboru v Carigradu je bilo rečeno, da nam je Gospod zapustil svojo sveto podobo, naj se vedno spominjamo njegovega včlovečenja in trpenja in smrti njegove.* — Pravoslavna grška cerkev svetkuje 16. avgust kakor oni dan, na kateri je bila ta podoba iz Edese prinesena v Carigrad. O tem poroča arabski pisatelj Elmakin, kristijan, živeč v 13. stoletju, in pisoč v svoji »Zgodovini Saracenov« te-le podatke: Leta 331. je prišla rimska vojska v Diarbekr, opustošila vse z ognjem in mečem, ter odvedla mnogo vjetnikov. Pridobili so Arsan in Daro in morili prebivalce. Odtodi so šli v Hizibo, ter so v Ruhi (Edesi) zahtevali prt, s katerim je Krist sveto svoje lice si brisal, in ki je bil poslan Abgarju v Ruhi. Za to so moslimani ponujali in obečali, da jim izpuste vse mokinske vjetnike, ki jih imajo v pesteh. Zato so Rimljani pisali Noktafiju, in ta je zapovedal vezirju, naj skliče vse sodce in velikaše kraljestva, da od njih sliši, kaj je vkreniti v tej stvari. Nekateri teh so mislili, da je za moslime nečastno, če predado prt, drugi pa so menili, da je dobro in hvalno, če izroče prt, da Rimljani izpuste moslimske zarobljence. Zedinili so se, da prt predado in zasužnjence oslobode, kar se je tudi zgodilo. Tem načinom so Rimljani vzeli prt ter izpustili vjetnike, katerih je

bilo prav veliko. A prt so nesli v Carigrad, kamor so prišli v četrtek, 10ti dan meseca aba. Naproti so jim šli patrijarh, principi, škofje, mašniki, z evangelijskimi knjigami in plamenicami, prt pa so položili v cerkvi Hagije Solije (Svete Modrosti), kjer se shranjuje še zdaj.*

Za papeža Štefana se je zgodba edeske podobe priznavala tudi v rimski cerkvi, in Hadrijan je pisal o tem Karolu Velikemu.** Najstariše povedanje o tem nahajamo pri Evsebiju, ktereга besede v izvadku podajem: Kralj Edese v Mesopotamiji je bil bolan, in ker je veroval v Zveličarja, poslal mu je (Zveličarju) to-le pismo v Jeruzalem:

Abgar pozdravlja Jezusa bogopreljubnega Zveličarja, ki se je prikazal v krajih Jeruzalema! — Glas je prišel do mene o ozdravljenjih, katera izvajaš brez lekov in zeli, po samem sebi in z besedo, tako da slepi spregledavajo, hromi shojevajo, gobavi razčiščavajo, hudiči iz obsedencev pobegajo, bolni izlečavajo in mrtvi vstajajo v življenje. Ko sem bil to slišal, bil sem v duši prepričan, da si ti ali Bog sam, ki je iz nebes prišel sem doli, ali pa, da si sin božji. Zatorej te prosim po tem pismu, potrudi se, da me moje bolezni oslobodiš, katero že dolgo trpim. Izvedel sem tudi, da so ti Judje sovražni, prežeči, da bi te vjeli. Moje mesto je sicer majhno, pa je prostorno in dosti veliko za naju obadva.

Zveličarjev odgovor, ki ga beremo pri Evsebiju, glasil se je tako:

Blažen si ti, ki vame veruješ, da bi me videl, kakor je pisano o meni: Kateri me bodo videli, ne bodo verovali v mene, a kateri me ne bodo videli, bodo verovali vame, in imeli večno življenje. Kar se tiče tega, o čemer si mi pisal, da bi prišel k tebi, mi je pa odločeno, da izpolnim vse to, zaradi česar sem prišel na zemljo, in potem se vrnem k njemu, ki me je poslal. Po svojem vnebohodu

* Elmacini Hist. Sarac. Lugd. Bat. 1626. p. 213.

** Tom. III. Concil. nov. ed. — Quaresm. II. 252. — Idem apud Damasc. I. IV. 57. — Niceph. Hist. I. 2. 7. — Nekteri govore, da je podobo l. 1384. vojvoda Leonardo de Montecalbo iz Carigrada prinesel v Genovo; in da jo je dal spraviti v armensko cerkev sv. Jarneja. (Justinianus Episcop, Hebiens. in Genuens. Reipubl. Annalib I. IV. ad annum 1384.)

* VI. Constant. Synd. can. 83.

pa ti pošljem enega učenca, ki te bolezni ozdravi, in tvojim bližjim da živene.

Eusebij pravi, da je to pismo, pisano v sirščini, prepisa iz pismaren mesta Edese in še pristavlja: — Po Vnebohodu Zveličarjevem je prišel apostol Tadej, poslan od apostola Jude, tudi Tomo imenovanega, v imenu Jezusovem k Abgarju, ter ozdravil kralja Edese, videvšega v lieu apostolovem svetlobo, ki je nihče drugi ni opazil. — Tamkaj je označeval tudi evangelije. To se je zgodilo l. 43. po Kristu.

Tega pobožnega izročila, ki popolno soglašaja z duhom evangeljskega nauka, mi ne moremo zametavati, saj pravi evangelist Ivan: Je še mnogo drugih reči, ki jih je storil Jezus, in ko bi se popisalo vse to, ne mogel bi teh bukev nositi svet. (21. 25.) Sv. evang. Luka začenja svoj evangelij s temu primernimi besedami. — Nobeden potnikov, ki so bili pred menoj v Nazaretu, ni opisal te podobe, katera je zdaj, kakor sem izvedel kasneje iz knjige škotskega misijonarja v samostanu Oznanjenja.¹

Izročilo pozna še dvoje podob Zveličarjevih, ne rokodelanih. Pamelij piše, da se v vatikanski biblioteki nahaja povest o taki podobi, ki je bila poslana v Rim ob času vladanja cesarja Tiberija.² To je bojda slika, ki se je vtisnila v prt, ko ga je Veronika podala Zveličarju, memo njene hiše breme križa nosečemu. Tiberij je bil s tem prtom neke bolezni oslobojen, in zato je pred senatom pričal božanstvenost Kristovo.³ — Gröber pripoveduje, da je sam videl to podobo v cerkvi sv. Petra v Rimu.⁴

Tretja taka čudodelna podoba getsemanjska ali oljskogorska, t. j. prt, s katerim si je

¹ Le Juifs . . . Paris 1844, p. 294: On y avait aussi (dans le convent Latin) un ancien portrait de Christ, que l'on dit avoir été envoyé par lui au roi d'Edesse.

Napravi sem si posnetek te podobe, seveda zelo nepopolen, ki pa vendar približno predstavlja podobo Zveličarjevega obraza. — Sloveči misijonar opat Makarij je po tem posnetku naredil še več slik, da jih podari izprobnjem Burjatom.

² Pamelius in cap. 12. Apolog. Tertull. — Pamelij sam je čital ta popis, ter dejal o povesti, da je — graviter conscripta et antiquissimis characteribus.

³ Prim. Sueton. Vita Tiber. 31.

⁴ Gröben, s. 165, 168. Bonifacius.

Zveličar v zadnjih urah svojega življenja osušaval svoje sveto lice. Ta podoba se je dolgo shranjevala v nekem samostanu na Bavarskem.⁵
Župnik Valent Majar.

Zatrite nekdanje cerkve in kapele ljubljanske.

12. Cerkevica sv. Rozalije nad Rebrorn

(Dalje.)

Sredi 17. stoletja sta se dvignili na Slovenskem dve svetišči na čast sv. Rozaliji: leta 1643. njena cerkevica v šentjurijški župi poleg Rifnika na Štajarskem in leta 1647. podružnica sv. Rozalije v Krškem. Na obeh krajih je divjala tedaj kuga. Ob istem času namreč leta 1646. so zgradili Ljubljanci, na čelu jim stolni kanonik Marko Dolinar, cerkev sv. Roka v Dravljah, kjer je bilo glavno taborišče kuge. Tjakaj so zahajali s procesijo vsako leto na 16. dan velikega srpana priporočat se sv. Roku in ga prosit brambe zoper strašno morilko. V Ljubljani so sezidali, kakor smo videli v 10. poglavju tega spisa, oo. diskaleati lepo cerkev na čast sv. Josipu in osnovali v ta namen, da bi se ognila kuga Ljubljane, bratovščino sv. družine. Svoji cerkvi so omislili imenovani menihi altar sv. Roka in sv. Boštijana. Pred cerkvijo sv. Josipa pa je postavil grof Herbart Auerperg znamenje. Storil je to v zahvalo, ker je bilo ljubljansko mesto rešeno kužne bolezni. A tudi zavetnica proti kugi sv. Rozalija je dobila v Ljubljani svoje svetišče.

Kakor svedoči napis vložen v temeljni kamen, dal je cerkev sv. Rozalije nad Rebrorn sezidati preplemeniti Ivan Tobija Smrekar (Sumeregger) pl. Lichtenthal.* Drugi vir pripoveduje, da so cerkvico vrh Rebra, posvečeno sv. Rozaliji, sv. Eliji in sv.

⁵ Gretserus, De sancta Cruce I. 1. 1. § 97.

* Smrekarji so se poplemenitili v 12. stoletju. Vitštvo so si pridobili leta 1651. (Mitt. 1899., 60.) Graditelj cerkve sv. Rozalije Ivan Tobija pl. Smrekar Svetlodolski se je poročil v ljubljanski stolnici dne 3. sušca 1715. z Marijo Ano Kappus pl. Pichelsteinovo (Schiviz v. Schivizhoffen. Adel in d. Matr. d. H. Krain, 156), a umrl je tri mesece nato dne 9. velikega travna star 45 let (ib. 183).

Donatu, zgradili pobožni rokodelci z Rebra in iz Sv. Florijana ulice (Zb. Slov. Mat. III. 140.) Ti so naprosili ljubljanski mestni magistrat, da naj jim dovoli porabiti star kamenolom blizu stavbišča: tako so se izkušali ogniti težavni vožnji gradiva navkreber. (Pokojnega Iv. Vrhoveca zapiski).

Dne 18. malega travna 1708. je položil temeljni kamen temu svetišču tedanji ljubljanski vladika Ferdinand grof Kuenburg. V vogelnik so deli srebrno in bakreno kolajno. Na prvi je stal napis: Anno Dni MD. C. C. VIII. die 18. April. fundamenta jecit huius sacrae adis D. Rosaliae Virg. Celsissim. Princeps Ferdinandus Epus Labacen. ex comit. a Kyenburg, Coad. Praegen. (t. j. Leta Gospodovega 1708. dne 18. malega travna je položil temeljnik temu svetišču sv. Rozalije device prevzvišeni knez Ferdinand škof ljubljanski grof Kyenburg, pomožni škof praški). Na drugi kolajni je bilo zapisano: Sedente in cathedra Divi Petri Clemente XI. Regnante Augustiss. Imperatore Josepho I. Duce Carnioliae, Jo. Josepho Antonio Principe ab Eggenberg supremo Capiteo Carnioliae, Franc. Ant. comite a Lanthieri, Vicedomino, S. C. M. Consiliario, Consule Edero, Judice Malyo (t. j. ko je sedel na prestolu sv. Petra Klemen XI., ko je vladal presvetli cesar Josip I. vojvoda kranjski, ko je bil višji poglavar Kranjske Ivan Josip Anton knez Eggenberg, vladarjev namestnik (vice-dom) Frančišek Anton grof Lanthieri, njegovega veličanstva svetnik, ko je bil župan Eder, sodnik Maly). Tretji napis je naznanjal začetnika cerkve sv. Rozalije: glasil se je: Dotavit hanc sacram aedem Praenobilis Vir Joannes Tobias Sumeregger in Lichtenthal, suae in Divae Rosaliae pietatis vel obsequii ergo (t. j. troške je plačal za to svetišče preplemeniti mož Ivan Tobias Smrekar Svetlo-dolski radi spoštovanja in vdanosti sv. Rozaliji). Četrti napis se je ohranil okrnjen: Aedem Divae Rosaliae ... (Izv. muz. dr. XI, 157).

Slavnost polaganja temeljnega kamena cerkvi sv. Rozalije je povelicevalo filharmonsko društvo z godbo. Iznad Rebra so bučale tedaj trobente in pavke

oznanjujoče Ljubljani, da se dosedanjim njenim božjim vežam skoro pridruži novo svetišče. Slavnostni govor je imel lektor modroslovja avguštinec o. Teofil Pavle.

Cerkev sv. Rozalije je bila dozidana še istega leta, zakaj jezuitski dnevnik nam poroča, da se je na sv. Rozalije dan t. j. dne 4. kimalca 1708. prvič darovala v njej peti sv. maša ob deveti uri. Moglo se je maševati tedaj le na velikem oltarju, stranska dva — posvečena menda sv. Donatu in sv. Martinu — še nista bila izdelana.

Obletnico posvečenja so praznovali v cerkvi sv. Rozalije tretjo nedeljo po veliki noči, a včasih n. pr. leta 1770. in 1772. drugo nedeljo po vskrsu hkratu z obletnico posvečevanja stolne cerkve. Takrat in na sv. Rozalije dan so se darovale tamkaj slovesne sv. maše spremljane s propovedjo, ki jo je govoril večinoma kak ljubljanski menih. Tako je imel n. pr. leta 1771. o patrociniju dne 4. kimalca zjutraj ob sedmih slovenski govor diskalceat o. Marko Pöhl, a ob 9. uri njegov tovariš o. Aleksander a. s. Martino nemško prepoved. S sv. mašami v svetišču sv. Rozalije so počastili tudi sv. Donata in sv. Martina ob njunih godovih.

K sv. Rozaliji je zahajala vsako leto procesija iz stolne cerkve menda zaradi odvrnjenja kuge. Ko je meseca kimalca l. 1713. vznemirila Ljubljano vest, da se je pojavila na Dunaju kuga, krenili so prestrašeni Ljubljančani dne 11. imenovanega meseca v številni procesiji preko Rebra v cerkev sv. Rozalije prosit jo brambe o preteči nevarnosti (Izv. XI. 170).

Leta 1754 je postavil Hieronim hišo, kjer je bil grob, ki je bil preložen v cerkev sv. Rozalije (koniec pride) ad s. Rozaliam / Kap. arh. f. 117) Talar 32 let

Kronika mesta Črnomlja in njega župe.

(Dolge.)

Po narodnosti so v večini Slovenci: vendar je kakih 30—40 družin Kočevarjev, a njih število ne presega 200. Bivajo po Ma-verhu, Stražnem Vrhu in Dodinah. Kakor drugi Kočevarji so tudi ti bavarskega plemena, naseljeni v drugi polovici 14. stoletja. Ortenberški grof Oton je prosil

1244 1715 je dovolilo županijsko sodišče na kramarjstvu, da sme napraviti v cerkvi sv. Rozalije pod gonon / svetlobo
boji grob; za kramar. naj se napravi kramar. Tabernakelj, ki bo dobro zavarovan (Pred. 48, 134 = p. arh.)

cesarja Karola IV., naj mu pošlje nemških naselnikov v prazno južno stran njegove prostrane imovine. Nadvojvoda Rudolf IV. je podpiral njegovo prošnjo in cesar je poslal 300 upornih in pregnanih družin. Postavili so si lesene kočee na sedanjem njim nakazanim kočevskem svetu in trebili zaraščene gozde.

Sosedje so jim prav radi tega dali ime Kočevarji. Naselili so se nekoliko tudi ob skrajni meji črnomaljske župe. To naselitev je podpiral nem. vit. red.*

Čezgorjance nazivlje ljudstvo Beli Kranjci. Ime so jim zdeli vsled bele narodne noše, katera pa nekaj let sem precej pojema. Ob delalnikih se pač še opaža tu bela noša, a ob nedeljah in praznikih se ti pokaže moški in deloma tudi že ženski spol le v črni, novi obleki. Z narodno nošo zginjevajo tudi lepi narodni običaji, ki nas spominjajo na mile jugoslovanske običaje. Kmalu bomo znali o njih le toliko, v kolikor nam ostanejo popisani v raznih knjigah.

Za naobraženost ljudstva skrbi štirirazredna ljudska šola v mestu, enorazrednici v Dobljčah in Petrovi vasi in sešulverevska šola na Maverlu. Letos je deželni šolski svet dovolil zidanje nove enorazrednice občini Talči vrh.

Za duševni blagor župe skrbi duhovščina iz nemškega reda: župnik z dvema duhovnima pomočnikoma.

Spoznavši v malih obrisih sedanje stanje mesta in župe, pogledimo sedaj nazaj v nju zgodovinsko preteklost.

I. Drobtine iz prazgodovine.

Da je bil svet, po katerem se razteza črnomaljska župa že v prazgodovinski t. j. predrimski dobi, naseljen, o tem nam jamčijo prazgodovinski spomeniki ali sledovi po tem svetu. Obojestransko pobožje Dobljčanke in Lahinje je polno prazgodovinskih sledov in grobov. Cesta iz Kočevja v Črnomelj pelje mimo obilnih prazgodovinskih gomil.¹ Gomile so se zasledile

* Hauffen „Sprachinsel Gottschee“ 11.

¹ Izvestja M. D. XIV. 188.

tudi okoli Butoraja, na košenicah in pašnikih prijazne Homačeve pristave. Taki sledovi so celo po onih krajih, ki so danes zelo oddaljeni od glavnih cest, ki so celo neobljudeni in gosto zaraščeni; ti so nam neovržni spomeniki prazgodovinskega ljudstva in obljudenosti kraja.

II. Drobtine iz rimske dobe.

Zmagoviti Rimljan je stopil na črnomaljski svet, tu ostal in gospodoval dolgo dobo. O tem pričajo spomeniki iz rimske dobe. Sodeč po teh, bi človek sklepal, da je bila v rimski dobi v Črnomlju vojaška postojanka in večja rimska naselbina. Pod jezom mestnega mlina se vidi v vodi še tlak iz kamenitih, z železnimi kljukami zbitih plošč; okoli so ostanki poslopij; našlo se je na tem kraju več kamenov s podobami in napisi.² Zidovja, kanali in sledovi rimskih kopališč so se zasledili na loških njivah. V spodnji zid mestnega mlina je vzdignjen nagrobni kamen Apuleje Rufine. Na župnijskem vrtu je podnožje zidanemu stolpiču kamen, na katerem je pritrjena vrtna ograja. Kamen s simboličnimi podobami mogoče je ostanek paganskega žrtvenika. Eden spominjski kamen se nahaja v stolpnih stopnicah poprejšnje podružnice sv. Duha, drugi rabi za ognjišče v Loki h. št. 10. Podstav cerkvenega zidu v župnijski cerkvi hraniv sebi celo množico rimskih kamenov, žalibog da so ob zadnjih popravah cerkve l. 1870. in pa zlasti l. 1896 bili popolnoma zametani in zazidani, da jih ni mogoče ogledati si.³

Rimska naselbina v Črnomlju ali v njega bližini je bila zvezana s čezgorjanskimi cestami, kojih ena se da slediti od Gradaca do Rožanca in od tu čez Gorjance.⁴ Od te se je cepila menda rimska cesta, ki je vodila mimo Štrekljeveca čez isti gorski hrbet.⁵ Nad ime-

² Izvestja M. D. XIV. 189.

³ Barbarizmom enake vrste smo se uprli v „Danici“ t. l. na str. 141. z dosti resno; a še prerahlo besedo. A če so tu le zazidani spomeniki naše zgodovine, že se pride jasna glava, ki jih odzida — prav tako jasna, kakor je zatemnjena bila glava-zazidanka.

Vrednik.

⁴ Müllner, Emona 204.

⁵ Letopis Sl. M. 1890. in 1891. 193—195.

novano vasjo Rožanec je ohranjen paganski altar, posvečen češčenju enega izmed ilirsko-paganskih bogov. To je sloveči *Mithraeum* kjer se je častil perzijanski bog solnea in vojske, bog Mitra. Izmed treh mitrovih altarjev, ki so se zasledili na Kranjskem in sicer na Trojanah in v Trebnjem, je ta pač najzanimivejši. Mitrovi altariji so se postavili med letom 180—240. Vpeljaval je Mitrovo češčenje cesar Heliogabal, ki je bil prej sirski nadduhovnik v Emezu in bil l. 222. umorjen. Krščanski vladarji so kakor vsako tudi mitrovo češčenje zatrli, altar pa je še ostal. Vsekana je v veliko skalnato steno nad vasjo Rožanec, malo korakov pod cerkvijo sv. Jurija, velika podoba. Razdeljena je v tri oddelke. Vrh podob se bere besedilo:

D. I. M.

P. P. P. AELII NEPOS. ET.

PROCLUS. ET. FIRMINUS.

PRO. SALU. SUA. SUARUMQUE.

(*Deo invicto Mithrae. Tres Publii Aelii: Nepos et Proculus et Firminus pro solte sua suarumque. — Nepremagljivemu bogu Mitri so postavili trije Publiji Elijevi: Nepos, Prokul in Firmin v svoj in svojih blagor.*)

Slednja podoba nam predstavlja versko obhajanje Mitrovega češčenja. Mladenič, v kratki tuniki, z letečim plaščem in v frigiški čepici sloni z enim kolenom na biku, ki je zgrnjen pod njim. Z levo ga drži za smrčke, v desni ima bodalo, katero mu je zasadil v prsi. Podoba nam kaže dalje psa, ki grabi bika za prsi, kačo, ki ga je prišla na strani in škorpijona na lakotnici. Na vsaki obeh stranskih podob se opazuje po ena oseba; obe sti moški postavi v kratki tuniki in frigiški čepici. Leva se opira na narobe obrnjeno bakljo, desna pa na pokoneu postavljeno. Kakor vse Mitrove podobe kaže tudi ta na eni strani vzhajajočega genija s pokončno, na drugi strani pa zahajajočega z narobe postavljeno bakljo. Zgoraj nad omenjenimi tremi podobami se vidijo v doblinah doprsne podobe; na prvi pogled se zazde človeku kakor ženske podobe. Kako si razlagamo to skupno? Bik je bil, kakor pripoveduje perzijanska legenda, prvo stvarjeno bitje. Ariman ga je

ubil in izšel je iz njega človek in zdravilne rastline. Bil je torej začetek vsega dobrega. Ta tradicija je simbolično predočena na mitrovem kamenu. Srednja podoba nam kaže na tla podrtega bika, na njem sklonjenega Arimana, ki pobija bika. Živali Arimanove in Ormuzdove so pes, (pri Iranih v najvišji, božji časti) kača in škorpijon. Mitrovi altariji se nahajajo vsi v skalnatih votlinah ali v gorskih zasedah. Tihi in mračni, skriti prostori pomenjajo nočno temo, iz katere vzhaja zmagoslavno solnce. Drugi so menenja, da spominjajo na Zoroastra, ki je od svojega 30. do 40. leta živel v skalnati votlini. Tam je poslušal in zapisoval razodetje božje.

(Dalje prih.)

„t.“

✠ Martin Malenšek.

Im smo ga spremili v petek, 3. t. m., do sv. Krištofa. Potrtim srecem smo sledili v najlepših letih umrlemu na tej zadnji poti. — Le knežji pogreb privablja toliko spremljevalcev: 15.000, tako štejejo, nas je bilo.

Točno ob 3. popoldne so dvignile neplačane roke — srenjski odborniki iz podrejenih vasi so namreč bili — šentpeterskega župnika Martina Malenškega iz župnega doma. Nesli so ga v prostrano cerkev, napolnjeno do zadnjega prostora.

Ne vtolažljivi glasovi orgelj, ki zadone ob mašnikovem pristopu do altara — sree razdirajoč glasen jok vse cerkve ga je sprejel ob tem poslednjem njegovem pohodu v svetišče, kamor mu je bila vsak dan tolikrat ponavljana pot. Joka se spominjam ob pogrebi dušnih pastirjev, koje so ljubili, prav mnogo-krat po deželi — akopram sem videl pred kratkim tudi duhovnikov pogreb in prav na selu, ko so pa vsaj oddaljeni — nemeneč se veliko zanj in za svetost obredov in resnost trenutka — ostali pokriti naokrog. A da bi se bilo v glavnem mestu sploh ob kakem pokopu toliko joka razlegalo po božjem hramu, ni mi znano in brezdvomno ne bo znano nikomur teh, ki jim pridejo na videk pričujoče vrstice. Vsaj jaz sem teh misli, da se tako ni godilo tu v Ljubljani že od pantiveka. — Gledajoč v ta prizor in čuječ ta jok mi je rekel eden najvišjih vladnikov naše dežele,

ki sem mu včasih v družbo na pogrebihi: Tako se pridobiva ljudstva ljubezen! Pogledal sem mu ob teh besedah v obraz in tudi njemu so svitle solze zalivale očesi.

Po cerkvenih molitvah in žalospevih domačega pevskega zbora ter v slovesnostni opravi došlega društva »Ljubljane« smo se vrstili v ta veličastni izprevod. Na čelu je stopala vojaška godba — bil je namreč župnik Malenšek vojščak ob bosenski zasedbi — a mi, sledeč tik za rakvijo, nismo čuli od nje tudi ne enega glasu. Toliko nas je bilo.

Rakvi je sledila duhovščina, posebno veliko število z dežele in ona iz mesta: deželni poslanci — prav tudi radi pogreba se je prekinilo današnje zasedanje — mestno starešinstvo: oficirsko odposlanstvo v strogi uniformi: cerkvene in svetne družbe v žalih oblekah: odbor »Družbe sv. Cirila in Metoda«: vsi odbori vseh ljubljanskih ženskih in moških podružnic ter njih družabniki — ker bil je umrl član družbenega nadzorništva in predsednik moške šentpeterske podružnice. Vsako leto je kakor tak pripeljal množno število šentpeterčanov na veliko skupščino in tam redoma prevzel nadzorništva poročilo. Pred tedni se je ves vesel posloval tem načinom v Št. Juriju ob juž. žel.

Zbrano je bilo v tem mogočnem izprevodu prav vse, kar ima Ljubljana odličnega moškega in ženskega sveta: šel je vsak teh priprostitih mož in vsaka priprostita žena, ko jima je bil umrl mila prikazen. Kako to? In kako to, da danes tako? Kako, da danes tako za duhovnikom? Kako, da tako v glavnem mestu? Zato, ker je bil župnik Malenšek mož popolnoma neoporečenega duhovskega življenja: edino le duhovnik in ničesar drugega: delujoč edino le v takih poslih, ki izključujejo vsako dnevno menenje in kjer se ne pripoznavajo popolnoma nobena stranka. V vsem svojem nastopanju nikjer in nikoli nikogar ni odbijal, vselej pa slednjega prido-

bival želeč, da bi vsi eno bili v Kristu in da bi tem potem ves svet veroval v vzišeno mirovno duhovsko poslanje. Tudi v to dejstvo je jasno gledal v prosvitljenosti svojega duha, da je za slično postopanje — in to prav posebno še na Kranjskem — že davno odbila 11-ta ura. Zato ta tolaka ljudstvena ljubezen.

Opravile so se na pokopališču zadnje molitve. Grude so votlo popadale doli na to pač prerano žrtev; jok in glasne molitve pa so spremljale to pogrezanje v mater zemljo. Po končanem sv. obredu nisi mogel do groba. Take gneče po dovršenem pokopu tu okrog groba tudi nisem še videl nikoli. Čakal sem, da se poleže. Ko je pa šla mimo mene deklica-župljanka govoreč: »Ne moremo; jih pa pokropimo v nedeljo — vrnil sem se tudi jaz.

Vračajočemu se so mi stopile v pot 3 gospe šentpeterčanke: predsednica in odbornici tamošnje ženske podružnice. Govoriti niso mogle ne besede; jaz — ne sramujem se tega — tudi ne. Nemo podavši si roke smo si hoteli obljubiti: da tudi zanaprej hočemo delovati prav po duhu pokopanega za vero in za dom.

Ko sem pokropivši še prah knežškof Zlatoustovega tu v materinem grobu zagrebenega srca in telesne ostanke ljubega mi brata vračal se od sv. Krištofa v mesto, stopala je to isto pot ob obeh cestnih straneh množica tako gosto, kakor sem gledal to do sedaj le enkrat vsako leto, namreč Vseh svetih večer.

Tako smo izročili črni prsti truplo tega dragocenega bitja — Gospodar življenja in smrti pa naj nepozabljenca sprejme tam gori na svetlih višavah v svojo milost. P. V. M.!

Prošnja.

Ne štejte mi v zlo, č. naročniki, da se še javljam v smislu prošnja 34., 42. in 44. številke.

Vrednik.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi pol in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrto leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ako bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej. V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v Lovro Blaznik-ovi trgovini na Starem trgu in v Ivan Pichlerjeve tabakarni na Kongresnem trgu.